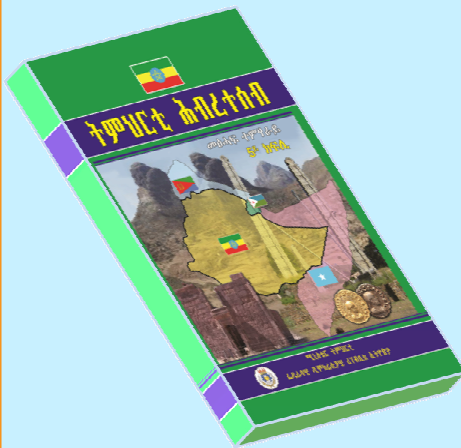

ነዚ መፅሓፍ ናዘዩ ዝነኣድ ግቡኡን ብጣዕሚ ፅቡቕን ዝኾነ ክንክንን ሓሰዋን (ኣተሓሕዛ) ደግበሩሱ

እዚ መፅሓፍ ንብረትን ሃፍትን ቤት ትምህርትኹም ኣዩ።

ንክደበላሸው፣ ንክደገዳኡን ንክደጠፍኡን ግቡኡን ብጣዕሚ ፅቡቕን ዝኾነ ኣተሓሕዛ ግበሩ።

ግቡኡን ብጣዕሚ ፅቡቕን ዝኾነ ኣተሓሕዛ (ክንክንን ሓሰዋን) መፅሓፍ ንክህልው ዝሕገዙ ዝስዕቡ ኣገደስቲ ዝበሃሉ 10 (ዓሰርተ) ሓሳባት (ትእዛዛት) ኣሰጡ።

1. መፅሓፍ ብላስቲክ፣ ጋዜጣ ወይድማ ልሙዕ ዓብዪ ወረቐት ወዘተ ምሽፋን (ምጥራዝ)።
2. ኩልሻዕ ኣብ ፅሩይን ደረቕን (ንቕፅን) ቦታ መፅሓፍ ምቕማጥ።
3. መፅሓፍ ንክትጥቀም እንትትሕዝ ኢድካ ፅሩይን ንፁህን ምጂኑ ምርግጋዕ።
4. ኣብ ሸፋን ይኹን ኣብ ውሽጢ መፅሓፍ ዝኾነ ዓይነት ፅሑፍን ምልክትን ዘይምግባር።
5. መፅሓፍ እንትትጥቀም ኣብውሽጡ ቁራፅ ወረቐት ወይድማ ካርዲ ንምልክት ምጥቃም።
6. ካብ ውሽጢ መፅሓፍ ዝኾነ ዓይነት ስእሊ ወይድማ ገፅ ዘይምቕዳድ፣ ዘይምውሳድ።
7. ዝተበላሸወ ወይድማ ዝሃሰሰ ፅሑፍ እንትገጥም ምድማቕን ምሕዳስን የድልይ።
8. መፅሓፍ ናብ ቦርሳ እንትተእትዉ ግቡኡ ጠመተ ምሃብን ብውኑ ምስትውዓልን የድልይ። ህድእ ኢልኩም ከይቕደድን ከይፅፀፍን ጥንቃቻ ክትገብሩ ይግባእ።
9. መፅሓፍ ካብ ሓደ ሰብ ናብ ካሊእ እንትሓልፍን ኣብ ምቕብባልን ግቡኡ ጥንቃቻ ምግባር።
10. ሓዲሽ መፅሓፍ ንፈለማ እንትትጥቀሙ ብስርዓትን ብዝባንን ምሉእ ብምሉእ ገፁ ምቕማጥ። ብሓደ ግዜ ውሑድ ገፃት ጥራሕ ምርኣይ ይግባእ። ኣዕሪኻ ዘይምሕሳይ። ካብ ገፅ ናብ ገፅ ምስግጋር እንትህልው ጠርዚ ሕድሕድ ገፅ ከይጉዳእ ብጥንቃቻ ቀስ ኣቢልካ ምግልባጥ (ክሳብ ዝለምድ)። እዚ ንሸፋንን ጠርዝን መፅሓፍ ብፅቡቕ ኩነታት ንምሓዝ ዝሕግዝ እንትኸውን እቲ መፅሓፍ'ውን ነዊሕ ዕድመ ንክገልግል ይሕግዝ።

ትምህርት ስብረተኮብ

መፅሐፍ ተምሃራዊ

5^ይ ክፍሊ

መዳለውቲ፡

ሞሳ ተደሳ ብሩ (M.Sc)

ፀሃዩ ፍቅዱ ክስረስ (B.A)

ገምገምቲ፡

ሮማን ገደደ

ክስም ክፅብሃ

ጠዓመ ገብሩ

ሚኒስቴር ትምህርት
ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ኢትዮጵያ

እዚ መፅሓፍ ንፕሮጀክት ምምሕያሽ ፅርዮት ሓፈሻዊ ትምህርቲ (GEQIP) ተባሂሉ ብምትሕብባር ፊንድ መንግስታት ፊንላንድ፣ ጣልያን፣ ኔዘርላንድን እንግሊዝን ከምኡውን ልቓሕ ባንኪ ዓለም ቐፅሪ (IDA Credit No) 4535 - ET ብዝተረኸበ ዝተዋደደ ሓገዝ ብሚኒስቴር ትምህርቲ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ኢትዮጵያ ኣብ 2003 ዓ.ም ተሓቲሙ።

© ብሚኒስቴር ትምህርቲ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ኢትዮጵያ ኣብ 2003 ዓ.ም (2011 ዓ.ም.ፊ) ተሓቲሙ። መሰል ሕትመት ብሕጊ ዝተሓለወ'ዩ። ካብ ሚኒስቴር ትምህርቲ ኣቐዲሙ ብፅሑፍ ዝተውሃበ ፍቓድ እንተዘይሃልዩ ወይድማ ብመሰረት ነጋሪት ጋዜጣ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ኢትዮጵያ ኣዋጅ ቐፅሪ 410/2004 መሰረት ዝተውሃበ ሕጋዊ ኣፍልጦ (Copyright and Neighbouring Rights Protection) እንተዘይሃልዩ ካብዚ መፅሓፍ ዝተወሰነ ክፋል ይኹን ወይድማ ብምሉእ ክባሃሕ፣ ክውሰድ፣ ብዝኾነ ዓይነት ክመሓላለፍ፣ ወይድማ ብኤሌክትሮኒክ መልክዕ ክቕዳሕ፣ ናብ ካለኣ ግልጋሎት ክውዕል ወዘተ ኣይክኣልን።

ኣብ ምድላውን ሕትመትን እዚ መፅሓፍ ተምሃራይ ከምኡውን ነዚ ሰዒቡ ተዳልዩን ተሓቲሙን ዘሎ መምርሒ ንመምህር ብቐጥታ ይኹን ብተዘዋዋሪ መንገዲ ኣበርክቶ ንዝገበርኩም ውልቀሰባት፣ ጉጅለን ዝተፈላለዩ ትካላትን ብምልእኹም ሚኒስቴር ትምህርቲ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ኢትዮጵያ ኣዝዩ ዝለዓለ ምስጋና የቐርብ።

ኣእምሮኣዊ ሃፍትን ንብረትን ብሰናይ ፍቓድ ሰብ ዋና ዝተውሃቦ'ዩ። ዝኾነ ይኹን በዓልዋና ኣእምሮዊ ሃፍትን ንብረትንዚ መፅሓፍ'የ ዝብል ሰብ ብግቡእ እንተዘይተሓሰሩን እንተዘይተጠቐሱን ኣብ ከተማ ኣዲስ ኣበባ ፍለይ መፀውዒ ኣራት ኪሎ ኣብ ዝበሃል ቦታ ንዝርከብ ዋና ቤት ዕሕፈት ሚኒስቴር ትምህርቲ (ቐ.ሳ.መ 1367) ክገልፅ ከምዝግባእ ብኸብሪ ንገልፅ።

ኣብዚ መፅሓፍ ተምሃራይ ኣዝዮም ብዙሓት ካርታታትን ስእልታትን ከምኡውን ሰደቓታትን ኣለዉ። እዚኦም ካብ ኢንካርታ፣ በዓልመዘ ስራሕቲ ካርታ ኢትዮጵያ፣ ኤጀንሲ ማእከላዊ ስታቲስቲክስ ኢትዮጵያ፣ ኤጀንሲ ባህልን ቱሪዝምን ትግራይ፣ ኢንቴርኔትን ዝተፈላለዩ መጻሕፍቲ ከምኡውን ብውልቀ ካብ ኣይተ ሞላ ተድላ ብሩ (ዋና መዳለዊዚ መፅሓፍ) ዝተወሰዱ ብምዃናም ነዚኦም ብምልኦም ግቡእ ኣፍልጦ እናሃብና ስለተጠቐምናሎም ድማ ኣዚና ካብ ልቢ ነመስግን።

© ፈለማ ወርሒ ሓምለ 2003 ዓ.ም ተሓቲሙ

ምድሳው፣ ምስንዳእን ሕትመትን እዚ መፅሓፍ

ስታር ሓ.ዘ. መክፋፈልቲ መጻሕፍቲ ትምህርቲ
24/4800፣ ጎደና ብሃራት ራም፣ ዳርደጋንጅ
ኒው ደልሂ - 110002፣ ህንዲ

ከምኡውን

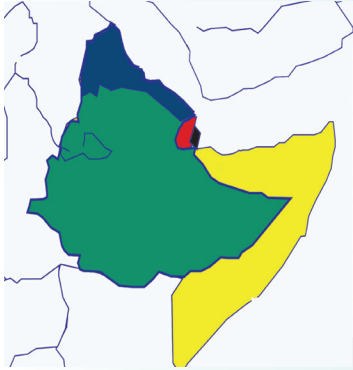
ኣስቴር ነጋ ትካል መሐተሚ መጻሕፍቲ
ቐ.ሳ.መ 21073
ኣዲስ ኣበባ፣ ኢትዮጵያ

ምስ ፕሮጀክት ምምሕያሽ ፅርዮት ሓፈሻዊ ትምህርቲ (GEQIP) ዘተኣሰረ ወዕሲቐፅሪ
ET—MoE/GEQIP/IDA/ICB/G01/09
ISBN 978-99944-2-122-0

ትሕዝቶ

ምዕራፍ ሓደ መርክቦ፣ ህዝብታትን አሰፋፍራን

ኢትዮጵያን ቀርኒ አፍሪካን.....1

1.1 መርክቦን ሃገራትን ቅርኒ አፍሪካ	2
1.2 ታሪክ ህዝብን አሰፋፍራን ኢትዮጵያን ቀርኒ አፍሪካን	8
1.3 ጥንታዊ መንግስታት ኢትዮጵያን ቀርኒ አፍሪካን.....	20
1.4 ሕብረትን ዘበናውነትን	46
1.5 ቅልፊ ምክንያታት ንኢፊላላይ አሰፋፍራን ባህልን	57
መጠቻለሊ	64
ማህደረ ቃላት.....	66
መጠቻለሊ ሕቶታት.....	68

ምዕራፍ ክልተ ምድርን ከባቢኣን 71

2.1 መርክቦና	72
2.2 ቅርጺ፣ ምንቅስቃስን ሳዕቤናት ምንቅስቃሳትን	74
2.3 ሳዕቤናት ወቅትታት ኣብ ሕርሻን ምርባሕ እንስሳን.....	83
መጠቻለሊ	85
ማህደረ ቃላት.....	86
መጠቻለሊ ሕቶታት.....	87

ምዕራፍ ሰለስተ ክባቢና 89

3.1 ቀንዲ ዓይነታትን ረብሐን እፅዋትን እንስሳት ዘገዳምን.90

3.1.1 ቀንዲ ዓይነታት እፅዋት ተፈጥሮ 90

3.1.2 እፅዋት ኢትዮጵያን ቀርኒ ኣፍሪካን 93

3.1.3 ረብሐ እፅዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን.....96

3.1.4 ሳዕቤን ቅልጡፍ ዕብዩት በዝሒ ህዝቢ ኣብ
እፅዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን 98

3.1.5 ዕቀባ እፅዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን.....99

መጠቓለሊ 100

ማህደረ ቃላት.....100

መጠቓለሊ ሕጽታት.....101

ምዕራፍ ኣርባዕተ ውራይ ህዝቢ 103

4.1 ጉዳያት ህዝቢ 104

4.2 ሳዕቤን ቅልጡፍ ዕብዩት በዝሒ ህዝቢ 115

4.3 ሰናይ ምምሕዳር፣ መሰል ህፃናትን ድሕንነትን.....119

መጠቓለሊ..... 130

ማህደረ ቃላት.....131

መጠቓለሊ ሕጽታት.....132